

RUSYA'NIN UKRAYNA'YA SALDIRISININ SİYASİ VE ASKERİ DEĞERLENDİRMESİ

MURAT ASLAN

SETA | PERSPEKTİF

ŞUBAT 2022 · SAYI 332

- Genel durum nedir?
 - Putin'in muhtemel siyasi ve askeri hedefleri nelerdir?
 - Ukrayna'ya saldırı ve Rus stratejisi nasıl yorumlanabilir?
 - Müteakip süreçle ilgili projeksiyonlar nelerdir?
 - Mevcut durumdan nasıl bir sonuç çıkarılabilir?

GENEL DURUM

Rusya Federasyonu'nun 21 Şubat 2022'de ayrılıkçı Donetsk ve Luhansk bölgelerinin bağımsızlıklarını tanıması ve Rus Parlamentosunun Rus askerinin kullanımına yönelik yetki vermesi sonrasında "ikinci soğuk savaş" başlamıştır. Rus askerinin 24 Şubat 2022 sabahı Ukrayna'ya girmesi ve bu ülkenin derinliklerinde tespit ettiği hedeflere hava ve füze akınları düzenlemesiyle birlikte Avrupa'nın doğusunda konvansiyonel bir saldırı yaşanmıştır. Savaş hukukuna göre saldırı savaşı olarak nitelendirilebilecek Rus askeri müdahalesi, Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nda barışı korumakla görevlendirilmiş Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) üyesi bir devlet tarafından delinmesi anlamını taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle BM'nin reforma tabi tutulmasına yönelik eleştirilerin haklılığı ortaya konmuş ve sonuçta BM Genel Kurulu üzerinden bir çözüm üretilmek istenmiştir. Ancak halen somut olan husus Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine yönelik bir saldırı düzenlenmiş olmasıdır. Ukrayna'ya yönelik saldırının ele alınarak siyasi ve askeri durumun incelenmesi bağlamında bu ülkeye

yönelik saldırının anatomisini çıkartarak mevcut resmi görmek, siyasi ve askeri hedefleri analiz etmek ve muhtemel projeksiyonları ortaya koymak gerekmektedir.

MEVCUT SİYASİ VE ASKERİ TABLO

Ukrayna'ya yönelik saldırının resmine yönelik bir değerlendirilmede iç içe geçmiş siyasi ve askeri dinamikler ele alınabilir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Rus Güvenlik Konseyini kamuoyuna açık bir şekilde toplaması ve güdülen maksat bağlamında İstihbarat Başkanı Sergey Narişkin'e müdahale etmesi dikkat çekicidir. Putin'in, Narişkin'in heyecana kapılması nedeniyle Donetsk ve Luhansk'ın Rus topraklarına katılacağını ifade etmesi ancak "konu bu değil" söylemi siyasi bir mesaj niteliğindedir. Nihayetinde Putin'in bu iki ayrılıkçı bölgenin bağımsızlıklarının tanınmasına yaptığı vurgu Ukrayna'nın doğusunda Rus yanlısı ayrılıkçıların kontrol ettiği bölgenin Kırım benzeri bir sürece tabi tutulmakta olduğu şeklinde algı oluşturmuştur. Ancak Putin'in Rus tarihi ve Ukrayna'nın bu tarih içindeki yerine atfen yaptığı konuşma Rus Güvenlik Konseyindeki tavrıyla çelişmiştir. Bu çerçevede

MURAT ASLAN

1991'de Kara Harp Okulu Yönetim Bölümü'nden mezun oldu. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) bünyesinde muhtelif görevler aldı. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans (2006-2010) ve doktora (2011-2017) eğitimlerini tamamladı. Akademik çalışmalar yapmak üzere TSK'dan kendi isteğiyle Şubat 2017'de emekli oldu. Başkent ve Hasan Kalyoncu üniversitelerinde siyaset ve uluslararası ilişkiler alanında dersler vermeyi müteakip Hasan Kalyoncu Üniversitesi'nden öğretim üyesi olarak görev aldı. Savunma ve güvenlik çalışmaları kapsamında güç kavramı, istihbarat ve propaganda kavram ve uygulamaları üzerine yoğunlaştı. Halen Hasan Kalyoncu Üniversitesi öğretim üyesi olan Aslan SETA'da araştırmacı olarak görev yapmaktadır.

Putin, Ukrayna diye bir yerin olmadığı, demografinin Rus kimliği, bölgeye yapılan Sovyet yatırımları, Sovyet liderlerinin Ukrayna kayırmacılığı ve Ukrayna'daki "rejim" in Batı yanlısı olması gibi söylemleri seslendirerek ayrılıkçı bölgelerin bağımsızlığını tanımıştır.

Putin'in savaşı merkeze alan siyasi tercihindeki motivasyonunun incelenmesi savaşın hangi istikamete evrilebileceğini öngörmek bağlamında önemlidir. Rusya siyasi bağlamda farklı düzeyde farklı aktörlere yönelik bir ajandayı ön plana çıkarmaktadır. Bu çerçevede müktedir günlerine dönme gayesiyle ABD ve Avrupalı devletlerden müteşekkil Batı toplumuna siyaseten meydan okumakta, aynı minvalde "Kaybedecek bir şey yok ama geri adım atılırsa feda edilecek büyük tavizler var" anlayışındadır. Bahse konu siyaset psikolojisine ise duraklama ve gerileme dönemi uzanımından sıyrılma arzusu damga vurmaktadır. Diğer bir ifadeyle Rusya'nın Karadeniz başta olmak üzere eski Rus İmparatorluğu ve Sovyet nüfuz bölgelerinden daha fazla ricat etmenin geniş bir çatırdamaya neden olması kaygısı mevcuttur. Bu nedenle öncelikli tehdit olarak algıladığı Batı'nın, çöken Sovyetler Birliği sonrasında Rusya Federasyonu'nun da altına oyduğuna dair kuvvetli bir inancı mevcuttur. Ayrıca Batı'yı NATO üyelerinin haritaya verdiği renk üzerinden somutlaştırmakta ve Rusların genel karakterini yansıtan agresifliğe eylem ve söylemlerinde can vermektedir.

Rus siyasi yöneliminde ikinci konu başlığı eski Doğu bloku ülkeleri olup bu ülkeler üç kategori dahilinde ele alınmaktadır:

- NATO üyesi ülkeler demokratik dönüşümlerini tamamlamış olmaları nedeniyle Rusya için karşıt haline dönüşmüştür.
- NATO ile bağlantısı olmayan ve demokratik dönüşüm sancısını halen hisseden ülkelerde ise Rus yanlısı rejimlerin iş başına gelmesine yönelik yoğun gayret sarf edilmektedir.
- Öte yandan NATO ile Rusya arasında sıkışmış ülkeler (ki Gürcistan ve Ukrayna bu minvalde ele alınabilir) Moskova yönetiminin örtülü ve açık faaliyetlerinin hedefi haline dönüşmüştür.

Putin, zikredilen ikinci ve üçüncü kategorideki devletler ile diğer ülkeler üzerinde son on yıl içerisinde beş farklı siyasi ve askeri yöntemi uygulamaya sokarak Rus nüfuzunu artırabilmiştir. Rusya uluslararası hukuku ve stratejik siyasi boşlukları teşhis ederek şu hedeflerini gerçekleştirebilmiştir:

- Gerektiğinde askeri müdahalelerde bulunma ve ilgili rejime verdiği destekle siyasi ve askeri manevra alanı kazanabilme (Suriye örneği)
- Özel askeri şirketleriyle inkar edilebilir tarzda çatışmalara destek verme, büyük stratejisini Afrika gibi uzak alanlara nakletme ve böylece NATO'ya yönelik stratejik çevirme yapabilme (Libya ve Mali örnekleri)
- Ara buluculuk yoluyla siyasi ve askeri inisiyatif elde etme (Dağlık Karabağ, Suriye'nin güneyinde Dördüncü Tugay, PKK ve Esed rejimi örnekleri)
- Kolektif Güvenlik Örgütü'nün üye ülkelere Rusya'nın tahkimini zikreden garantilerini istismar edebilme (Orta Asya ve Ermenistan örnekleri)
- Savunma sanayii satışları ve iş birlikleri ile ikinci kuşak ülkelerin sessizliğini sağlayabilme (Çin, Hindistan ve Mısır örnekleri)

Dolayısıyla Putin'in akıl dolu ve entegre siyasi ve askeri manevraları başarıyla tatbik ettiği belirtilebilir.

UKRAYNA'YA SALDIRI VE RUS STRATEJİSİ

Ukrayna'ya yönelik Rus saldırısı ele alındığında Moskova yönetiminin siyasi maksadının şunlar olduğu ifade edilebilir:

- Batı'ya meydan okuma ve Batı'yı mirası olduğuna inandığı nüfuz alanından uzaklaştırma
- Soy birliği üzerinden Rus kimliğini Slav halkı üzerinde baskın üst kimlik haline getirme
- Doğu blokunun diğer ülkeleri ile Rus kamuoyuna devam ettiğine "inanılan" Rus kudretini gösterme

Putin, Rus Güvenlik Konseyi sonrasında ayrılıkçı cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını tanıdıklarını açıklarken Rus bilinçaltına hitaben “nasyonal emperyalizm” vurgusu yapmıştır. Böylece Ukrayna’yı ortak kökene ihanet eden “yozlaşmış bir devlet” ithamıyla idealindeki ideolojik dönüşümün ikonu haline sokmuş ve ibret alınacak bir vaka olarak sunmuştur. Böylece askeri muameleye tabi tutulacak Ukrayna’dan ders alınması ve Rus olmakla özdeşleşen Slav ırkına bir yön verilmesi amaçlanmıştır. Öte yandan komünizmin hatalarına yapılan vurgu ve *primordial* milliyetçi çizgiyle açıklanan Rus emperyalizminin hayat sahası Sovyetler Birliği’nin hudutlarıyla çizilmiştir. Putin’in konuşmasında siyasi maksada ve askeri harekate meşruiyet kazandırma çabası olsa da Rus bilinçaltının intikam ve hırsa dayalı subliminal boyutu bariz bir şekilde görülmektedir.

Rus siyasi ve askeri motivasyonunun belirtilen gidişatını incelerken dikkat edilmesi gereken önemli iki husus öne çıkmaktadır. Birincisi Rusya’nın mevcut siyasi ve askeri stratejiyle kesinlikle “başarısız olmaması” gerekmektedir. Ukrayna’ya yönelik askeri hareketin başarısızlığı Rusya’nın hem iç kamuoyunda hem de Kolektif Güvenlik Örgütü çatısı altında imajını sarsabilecek ve Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla başlayan duraklama dönemi gerileme sürecine yönelebilecektir. Bu nedenle Rusya’nın Ukrayna’yı geniş cephede çevreleyecek şekilde askeri bir düzen aldığı, Ukrayna cephesi çökmedikçe genişleyen bir askeri hareket ile Ukrayna sahasına müdahil olabileceği anlaşılmaktadır. Nitekim Uzak Doğu’dan bölgeye sevk edilen birliklerin Ukrayna sınırına konuşlandırılması ancak Doğu Avrupa istikametinde konuşlanmış Askeri Bölge Komutanlığının mevcut konuşlanmasını muhafaza etmesi tüm ihtimallere yönelik tedbir alındığına ve Ukrayna işinin “bitirilmesine” yönelik her çarenin sahaya sürüleceğine işaret etmektedir.

Ukrayna’ya yönelik 24 Şubat 2022’de başlatılan askeri hareketin analizinde Rusya’nın karmaşıklaşan askeri uygulamalarının orijinal ayarlarına dönmesi şeklinde bir sonuca da ulaşılmaktadır. Soğuk Savaş döneminden devralınmış eski nesil silah, araç ve gereçler Ukrayna’da tekrar sahaya sürülmüş ve konvansiyonel harp doktrin-

leri tekrar canlandırılmıştır. Soğuk Savaş döneminde uygulanan taarruz ve savunma hareketlerinin muharebe düzenlerine ve taktiklerine dönüş yaşanmaktadır. Diğer bir ifadeyle “geleneksel ve geleneksel olmayan” şeklinde ifade edilen Soğuk Savaş dönemine geri dönülmüş, gayrinizami harbin geçerliliği korunurken hibrid ve vekil savaşlarından geri adım atmadan klasik savaşların kuralları Ukrayna’da uygulamaya sokulmuştur. Öte yandan eski silah ve araçların nicel üstünlüğü üzerinden bir hareket planlaması yapılmıştır. Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin nitel eksikliği de bir zafiyet haline gelmiştir.

PROJEKSİYONLAR

Ukrayna’da Rusya’nın başlattığı saldırı savaşı Putin’in 22 Şubat 2022’deki sözleri dikkate alındığında ayrılıkçıların kontrolü altındaki Donetsk ve Luhansk bölgeleri ile sınırlıdır. Ancak Putin’in 23 Şubat’taki açıklamasından ise Ukrayna’nın kontrolü altında bulunan Donetsk ve Luhansk’ı da kapsadığı anlaşılmaktadır. Putin’in Rus tarihine vurgu yaptığı söylevinde Odessa’da “köreltilen” tersaneden bahsetmesi, Ukrayna kimliğini ve kavramını reddetmesi tüm Ukrayna’nın hedef alındığı şeklinde yorumlara neden olmuştur. Bu kapsamda Rusya’nın üç farklı fiziki hedefe yönelebileceği anlaşılmaktadır:

- Ayrılıkçıların kontrol ettiği Donetsk ve Luhansk bölgesi, müteakiben tüm Donetsk ve Luhansk
- Don Nehri ve üzerindeki altyapı Rusya’nın kontrolünde olmak üzere Ukrayna’nın doğusu
- Ukrayna’nın tamamı

İcra edilen askeri hareketin tamamlanması sonrasında şu siyasi ve ekonomik kazanımların pekiştirilmesi de hedeflenebilecektir:

- Kırım’ın 2014’te işgali ve ilhakı sonrasında Don Nehri’nin Karadeniz’e döküldüğü alanın ele geçirilmesi ve deniz yetki alanı bağlamında azami kazanım sağlanması
- Uzun dönemli bir yıpratma savaşının önlenmesi bağlamında Ukrayna’nın muharip unsurlarının ve silahlanmış milislerinin tamamen imha edilmesi

- Polonya, Romanya ve Moldova'dan Ukrayna'ya yardım malzemesi, silah ve teçhizat geçişinin engellenmesi
- Ukrayna'da Rus yanlısı siyasi rejim veya rejimlerin tesis edilmesi, gerekirse bu ülkede küçük devletçikler kurularak ülke bütünlüğünün tamamen sonlandırılması
- NATO'ya karşı uygun savunma hatları tesis edebilecek bir derinliğin ele geçirilmesi

SONUÇ

Batı'nın yatıştırma ve kendi çıkarlarını gözetme motivasyonu ile uzun süre Rus söylem ve eylemlerine sadece söylem düzeyinde mukabelede bulunduğu bilinmektedir. Ancak her halükarda geç kalmış uluslararası çabaların Ukrayna'da Rus saldırısını ve işgalini etkilemediği görülmektedir. Öte yandan Ukrayna'ya

yapılan saldırının uluslararası harp hukukuna aykırılığı da tartışma götürmez bir vakadır. Ayrıca barışın –saldırı savaşı şeklinde– bir BMGK üyesi tarafından çiğnenmesi ve *jus ad bellum* terimiyle ifade edilen savaşın başlatılma şeklindeki eksiklik muhtemelen ileride bir mahkeme sürecinin konusu haline gelebilecektir. Nihayetinde meşru müdafaa kavramı –ki tehlike savuşturuluncaya ve BMGK devreye girinceye kadar orantılı bir güçle icra edilebilir– Ukrayna için geçerli bir hak haline gelirken Rusya saldırgan (*agressor*) aktör olmuştur. Ayrılıkçılarının elindeki bölgenin Ukrayna sınırları dahilindeki bir toprak parçası olması hasebiyle Rusya, Vestfalyan sistemin ve BM Antlaşması'nın egemenlik, iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğü gibi kavramlarına meydan okumaktadır. Bu minvalde Ukrayna'ya yönelik saldırının siyasi ve askeri hedeflerinin Rusya açısından tutarsızlıkları mevcuttur.

